

עין משפט
נר מצוה

א מיי פיו רפיון מהל' תפלה הלכה עו סמג עשין יט טושי"ע אר"ח סמן קח ספי"ט:

ח ב מיי שם טושי"ע שם ספי"י ונפור אר"ח ס"י רצנן:

ב ב מיי שם הלכה ח סמג שם טור ושי"ע אר"ח ס"י קיד ספי"ה:

י ד מיי שם הלכה ט סמג שם טושי"ע אר"ח ס"י קח ספי"ד:

יא ה מיי שם הלכה יד טושי"ע אר"ח סמן רלד ספי"א:

יב ו מיי פ"א הלכות תפלה הלכה ה טושי"ע אר"ח סמן למ ספי"ד ור"כ אלפס זכרות פ"י דף י"ז ע"ג:

ז ומיי פ"א מהל' תמיד ומספיק ה' ג:

ח ומיי שם הל' ו ופ"ד מהל' מנשה הקדונות ה' ע"י:

ט ומיי פ"ד מהל' מעשה הקדונות ה' ו:

יג י ב מיי פ"ה מהל' תפלה ה' ד סמג שם טושי"ע אר"ח ס"י רלג ספי"ה:

‏◈ ◈‏**תורה אור השלם**

- ו'ישעבב אברהם בבקר אל הקום אשר עמד שם את פני יי: בראשית יט כו
- ו'ועמד פינקס ו'פסל ו'תעצר ותפוגה:

- תהלים ק"ל
- ו'יצא יצחק לשוח ב'שדה לפנות ערב ו'ישא עשיו ו'צא ו'דנה ו'גלים באים: בראשית כד סג
- ו'תפלה לעני כי יעטף ו'לפני יי ו'שפר שיחו:

- תהלים קב א
- ו'הפע ב'מקום ו'ילן שם כי בא השמש ו'חשק מאבני ו'מקום ו'ישם ו'קראשיו ו'ישעבב ב'מקום ההוא:

- בראשית כח יא
- ו'אתה אל תתפלל עד ה'עם ה'זה ו'אל תשא ב'עדם ו'דנה ותפל ו'אל תפגע בי כי א'יניי שמע אתקח: ירמיהו י טז

‏◈ ◈‏**מוסף רש"י**

מנחה גדולה. התחלת זמן תמיד של בין הערבים ו'מחול להעריב: דהיינו מחלי שבע ותעלה. דשא ימי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל ארס וקורדת כנגדה למטה וארס נטת למס ד' ומחצי שבע ותעלה נטת ב'קדק למעבר (שבת ט:). מנחה קטנה. בתשע ומחלה חסוי רעילין שלא לחזור ויזר מן כדלמרינן בתמיד נשחט (שם).

‏◈ ◈‏**רבינו חננאל**

מתפללין תפלה הערב, הואיל ולבני תמיד כלילה הוא השכוב. פירוש נקראת מנחה גדולה שהוא זמנה שלש שעות ביום, ואילו הם, חצי שעה שביעית ושמינית ותשיעית וחצי שעה עשירית. ונקראת מאחר כן מנחה קטנה שהיא שעה ורביעי. והיא מחצית שעה עשירית עד שעת י"א חסר רביעי וכבר פירשנו למעלה מה טעם מנחה גדולה שהיא מחצית שעה שביעית ולמעלה כנגד מנחת שחרית. ומנחה קטנה כנגד זמן הקריבה, כבר פירשנו חלוקת רבנן ור' יהודה וטעם כל אחד ואחד. ובתמיד של שחר נכתבה הלכה כר' יהודה אבל בתמיד של בין הערבים לא נכתבה הלכה כאחד מהן, להעמיד בזמן הזה מצוה התפלה כנגד הכשר תמיד של בין הערבים. וסלקא שמעמא מאן דעבר רבנן עבר מאן דעבר כר' יהודה עבר. והאידנא סמנינן על מאי דאיתמר פוק חזי מאי דעמא דבר. הוצרכנו לפרש כולי האי שראינו בפירושי רבותינו הראשונים לללא פירוש דברים ובכיוצא בהם דברים שצריכין ראיות וביזור דברי חכמי התלמוד כי לא בירונו טעמם יפה יפה. **מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה**. הראשונה שהבדיל בה לחובתו והשנייה שלא הבדיל בה היא לשכר תפילה שלא בעונתה, ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשנייה, שנייה עלתה לו לחובתו וראשונה לא עלתה לו כלל, וצריך לפרוע תפלה

כו:

מַעֲה ולא התפַּלַּל מנחה בע"ש וכו' מַעֲה ולא התפַּלַּל מנחה

בשבת מתפַּלַּל ערבית שתיים. דהיינו של מוצאי שבת ומבדיל בראשונה וכו'. כתב רבינו יהודה אס טעה ולא הזכיר ר"ח במנחה לא יתפלל עוד כלילה* דלמה יתפלל עוד הרי כבר התפלל כל

תפלת המנחה מבעוד יום לצד ר"ח שלא הזכיר א"כ אין מרווח כלום אס יחזור ויתפלל במוצאי ר"ח הרי לא יזכיר עוד תפלת ר"ח וי"ח כבר התפלל ולא דמי להא דלמר הכא טעה ולא התפלל מנחה בשבת דמתפלל ערבית בחול שמים פירוש של חול משום שלא התפלל כלל א"כ ירוח שאל היה לו להתפלל כי אס ו' זכרות בשבת י"ח כשמתפלל במו"ש אע"פ שלא זכיר של שבת וא"ת והלא הוא מתפלל יותר ממה שהוא חייב להתפלל והוא מתפלל י"ח זכר אין לחוש שגס בשבת היה דין שימתפל כל י"ח רק שלא הצריכוהו מפני הטורח ומנא' שמרויח כל תפלתו אצל כשטעה ולא הזכיר של ר"ח כבר התפלל א"כ לא ירויח כלום אס יתפלל במוצאי ר"ח

(דהא) [וה"ה] נמי אס התפלל במנחה בשבת י"ח שלמות ולא הזכיר של שבת נראה דלמ"ש לו להתפלל שמים דכבר התפלל י"ח זכרות ומיהו כרז אלפס לא משמע כן דלפ"י היכא דאינו מרויח כלום מוציין להתפלל פעם אחרת וזה לשונו שכתב אהא דקאמר שמבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה ואס לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה שניה עלתה לו לראשונה לא עלתה לו דלזכייה ליה לאקדומי תפלת שניה כרישא (דהכי) [דהיא] מוצה וכיון דלא אבדיל כרישא ואבדיל בזמרייתא גלי דעתיה דק' בזמרייתא היא מוצה הלכך צעי למדער וללזויי זימנא אחריתי כדי להקדים מוצת שעתיה כרישא ואי מבדיל במורייהו אע"ג דלא מייצעי ליה למעבד הכי לא מחויב להדורי ואי לא אבדיל אפילו בתחד מנהון לא מהדרינן ליה דתניא טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס עכ"ל אלמא דמוצריך להתפלל זימנא אחריתי אע"ג שלא יחזור ויתפלל פעם שניה יותר מבדילשונה. כך היה נראה לה"ר משה מאלנאור' ממון לשון האלפסי: **קשיא**. תימה אמאי לא משני דמיירי קודם שהעשירו דלמרינן לקמן בפרק אין עומדין (דף ג:) העשירו קצטוה על הכוס וי"ל דלא אשכחן כרייתא דנשנית בין שמי תקנות*: **יצחק** תקן תפלת המנחה. ואלע"ג דלמרינן (וימא ט:.) כלותא דלזכרה מני שחרי כתיב וי"ל היינו אחר שתקנה ילחק:

ואין שיחה אלא תפלה שנאמר תפלה לעני כי יעמוף. תימה דצפ"ק דע"ז (ד' ו: וע"פ) מוכיח דשיחה [זו] תפלה מיואל יתחק לשות צדשה י"ל דכיונא צו מזינו צמגילה (פ"ק ד' יג.) ויהי אומן את הדסה ואין הדסים אלף לזיקים דכתיב והוא עומד בין ההדסים *וצפרק חלק (סנהדרין ד' ג:) הוא אומר להיפך*:

יעקב תקן תפלת ערבית. תימה דלמר בפרק גיד הנשה (חולין ד' א:) וילן חרנה כי מטי לחרן צעי למיהדר אמר אפשר שעצרמי צמקום וכו' אלמא דהתם מוכח דהתפלל ערבית ציום מאחר שהתפלל כבר והוה דעתיה למדער וקשה למתניתין בפרק קמא דקאמר שאינו (ט) זמן תפלה עד זאת הכוזבים ולפי מה שפירשנו דק"ל כר' יהודה דלמר עד פלג המנחה ניחא ויפה מכהג שלנו ו"דלדרכה טוב להתפלל מבעוד יום קמא:

עד פלג המנחה. תימה מנא ליה הא צשלמא עד משע שעות ומחנה דעד אותו זמן הוי תפלת המנחה ניחא דהיינו מנחה קטנה אצל הא מנא ליה וי"ל דר' יהודה ס"ל דתפלה כנגד קטרת תקונה דכתיב תכון תפלתי קטרת לפניך (תהלים קמא): **איבעיא** להו עד ועד בבבא וכו'. תימה דלמר צדשה פרק הירואה כחם (ד' נח:) כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מכנגשים של כתמים אלמא עד ולא עד בכלל וי"ל אי אמרי' עד ועד בכלל יס צו גס חומרא שימתפל ולא אמרי' עבר זמנו צטל קרבנו ואפי' צמוז:

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

מבדיל בראשונה. פעם ראשונה מתפלל צבדיל תפלה של עכשיו לפיכך אומר צה הבדלה בחונן הדעת והשנייה דהיא צבדיל צשלומי תפלת שבת אינו מבדיל צה: **שניה עלתה לו**. צבדיל תפלת מ"ש וראשונה לא עלתה לו שאינה כלום שאין לו להקדים (א) תפלה שעבר זמנה לתפלה שזמנה עכשיו והשנייה נמי לא עלתה לו לשל שבת הואיל והבדיל צה גילה דעתו שאינה של שבת והיא מחשב צשל ערבית: **אצום סקנוס**. כדקתני צצרייתא לקמיה:

כנגד סמידיס סקנוס. אנשי כנסת הגדולה: **רבי יהודה**. ס"ל שאין תמיד של שחר קרב אלא עד ארצע שעות: **אצרים**. של עלות: **ופדריס**. של שאר קרבנות שזרק דמן קודם שקיעת החמה קרצין כל הלילה וכנגדן תקנו תפלת ערבית: **מנחה גדולה**. אס צא להקדים תמיד של צין הערציס אינו יכול להקדימו קודם שש שעות ומחנה דצין הערציס כתיב ציהו^(ט) מני ינטו לללי ערצ משהחמה נטוה למערצ דהיינו משש שעות ומחנה ולמעלה דלמר מר חצי שש וחצי שצע חמה עומדת בראש כל ארס צלמאצ הרקיע (פסחים ד' ג:). **מנחה קטנה**. זמן תמיד של צין הערציס בכל יום מתשע שעות ומחנה ולמעלה דתמן בתמיד נשחט (פסחים נח.) נשחט צשמונה ומחנה וקרצ בתשע ומחנה והתם מפרש טעמא: **פלג מנחה אחרונה**. חלק את צ' שעות ומחנה הנותריס ציום ותמלא פלג אחרון של מנחה מי"א שעות חסר רצעי ולמעלה: **דאי לא סימא הכי**. דמודה רבי יוסי צצרי חנינא דרצנן אסמכיניהו אקרצנות: **תפלת המוספין מאן סקנה**. אלא ע"כ רצנן אסמכיניהו אקרצנות וכי עיינו במוספין ולא מנאזו תפלה כנגדן עמדו הס ותקנוה: **עד ועד בכלל**. לרבי יהודה הוא דקא צעי דאלו לרצנן עד ולא עד בכלל: היינו

תפלת המנחה עד הערב שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה ושהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע ושהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה ומפני מה אמרו של מוספין כל היום ושהרי קרבן של מוספין קרב כל היום רבי יהודה אומר עד שבע שעות שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות ואיזו היא 'מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה ואיזו היא מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה איבעיא להו רבי יהודה פלג מנחה קמא קאמר או פלג מנחה אחרונה קאמר תא שמע דתניא ר' יהודה אומר יפלג המנחה אחרונה אמרו והיא י"א שעות חסר רביע ינימא תיהוי תיובתיה דר' יוסי בר' חנינא אמר לך ר' יוסי בר' חנינא לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום ואסמכיניהו רבנן אקרבנות דאי לא תימא הכי תפלת מוסף לר' יוסי בר' חנינא מאן תקנה אלא תפלות אבות תקנום ואסמכיניהו רבנן אקרבנות: רבי יהודה אומר עד ארבע שעות: איבעיא להו יעד ועד בכלל או דלמא עד ולא עד בכלל תא שמע ר' יהודה אומר עד פלג המנחה אי אמרת בשלמא עד ולא עד בכלל ר' יהודה היינו דאיכא בין ר' יהודה לרבנן אלא אי אמרת עד ועד בכלל ר' יהודה היינו

מפני שיכול לאומרה על הכוס. ושאינו התם דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בהבדלה שעל הכוס. וממילא שפעינן לה דאי טעה ולא צלי במנחה בשבת, וצלי ערבית של חול ולא אבדיל בתרא מנייהו. יצא יחי חובתו, דהא גלי אדעתיה להבהיכל על הכוס ניחא ליה. [ותפלת אבות תקנום וכו']. ירושלמי כתוב ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שכלב, הוי אומר זו תפלה. וכן בדריטל הוא אומר אלהא דאנת פלח ליה בתדירא וגו'. ובאיזה עבודה הוא עבדו, הוה אומר זו תפלה, כדכתיב חמנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכויה.

מסורת הש"ס

(א) תוספתא פ"ג ה"יג לקמן טו. לג. (תענית ג:), (ג) [לעיל ג:1]. (תענית ו: ח. טוטה יד. סנהדרין ז:ג.) (ד) תוספתא רפ"ג ע"ש, (ה) [ועינדון פס: פסח"י קח: ר"ה צ: סוכה מא: מיר ו: מנחות סח: חולין מז. נד: ערכין יח. דנה נח:1, (ו) [בתנדר כח:1]. (ז) [עין פסקי מוס' פרק קיזמן דצה סמן קיח].

‏◈ ◈‏**הגהות הב"ח**

(א) רש"י ד"ה שניה עלתה וכו' שאין לו להקדים. י"צ פירוש דודאי הוא לא הקדים לראשונה צשלומין א"כ מתמחא דעתו [היה] על מוצה ולשם [מחזה לא] עלתה משום דלא הבדיל צה ע"כ רש"י דהרי לא הקדים תפלת צשלומין לחמה ע"ז מנשי רש"י דהאיל דהבדיל בשניה גילה דעתו שאינה של שבת והיא מחשב צשל ערבית ר"ל בשעה שהתפלל לראשונה למרינן דעתו היה לשם מוצה אכל כשהתפלל והבדיל בשניה אז גילה דעתו שהיא ה"ל של ערב"י וק"ל ועי' צבארי"י: (ב) תוס' ד"ה יעקב וכו' דפרק קמא דקאמר שאינו י"צ (וצב"י דלא) אמרו זמן דלמא הסוככים אלא לענין ו'ק"ש מ"מן] כיון דק"ל צצריך סג כן למחך גמלה לתפלה [וצפריתין] א"כ צצריך דתפלת ערבית אחר זאת הסוככים:

‏◈ ◈‏**גליון הש"ס**

גם' תפלות אבות תקנום. י"י תענית (דף כ"ח ע"א) בראש"י ד"ה הללו: שם ואין שיחה אלא תפלה. צשלמות דלמא' פ' לך לך איתא שנתקב שפער לפניו שמי. וכן הוא בחסום ע"ג (דף ו' ע"ב) ד"ה ואין: (ב) תוס' ד"ה ואין בי ובפרק חלק הוא אומר לחיפ'. וכן ב'קסני' (ד' צ"ו ע"ב) ואין כסף אלא לדקיים צשלמא ואכרה ל'. ובזולין (דף צ"ב ע"א) אומר צביחק:

‏◈ ◈‏**הגהות הגר"א**

[א] גם' צלל שבת שמים. י"צ שמים של שבת. גירסת רי"ף ושאר פוסקים:

‏◈ ◈‏**מוסף תוספות**

א. בחוס' רי"ש כתב. במוצאי ר"ח שתיים. ב. בחוס' רי"ש הוסיף. שתי תקנות דתפילה ועל הכוס. ג. בחוס' רי"ש הוסיף. שבא זה ולימיר ע"ז ובא זה ולימיר ע"ז.

‏◈ ◈‏**רבינו חננאל (רמשיך)**

אחרת על של מנחה. דרייקי מיה דהיכא דצדלי ולא הבדיל לא יצא ידי חובתו וצריך לצלו זימנא אחריתי. ורמינן עלה הא דתניא טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לומר מנחה ולעלה בקושיא לה. ואע"ז דעלתה ליה בקושיא לא אירחא כלל, דהיכא דטעה ולא התפלל בשבת מנחה מתפלל ערבית שחיים, ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה, שנייה עלתה לו בחובתו וצריך להתפלל תפלה אחרת של מנחה. אבל מי שעלה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת, אין צריך לחזור ולהתפלל פעם אחרת

מפני שיכול לאומרה על הכוס. ושאינו התם דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בהבדלה שעל הכוס. וממילא שפעינן לה דאי טעה ולא צלי במנחה בשבת, וצלי ערבית של חול ולא אבדיל בתרא מנייהו. יצא יחי חובתו, דהא גלי אדעתיה להבהיכל על הכוס ניחא ליה. [ותפלת אבות תקנום וכו']. ירושלמי כתוב ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שכלב, הוי אומר זו תפלה. וכן בדריטל הוא אומר אלהא דאנת פלח ליה בתדירא וגו'. ובאיזה עבודה הוא עבדו, הוה אומר זו תפלה, כדכתיב חמנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכויה.